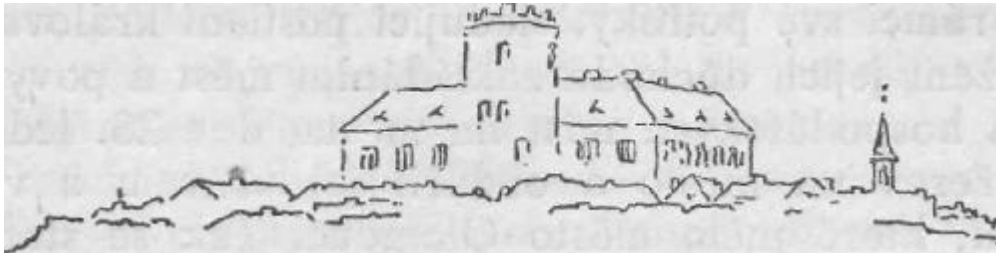

1256—1956

700 LET MĚSTA PŘEROVA

Z DĚJIN MĚSTA PŘEROVA

Přerov vznikl na prastaré obchodní a vojenské cestě, vedoucí z povodí řek Moravy a Bečvy, ze severu na jih k Jaderskému moři. První zprávy o Přerově z druhé poloviny XI. století se zmiňují jen o hradu (dřevěném), stojícím uprostřed roviny nad řekou Bečvou na osamělém skalnatém kopci. Tato výhodná přirozená poloha stala se základním činitelem v jeho pozdějším vývoji. První historické doklady se zmiňují o Přerovu jako trhové vsi, která vyrostla v podhradí a která měla právo týdenního trhu v pátek, který dodnes trvá. Náčelníkem zeměpanského hradu byl kastelán. Tehdy ve XII. století byl Přerov také již sídlem arcijáhenství a správním střediskem rozsáhlé územní oblasti. Když na rozhraní XII. a XIII. věku byla Morava rozdělena na kraje, stal se přerovský hrad střediskem jednoho z krajů. V čele tohoto hradu byl purkrabí. Už v XIII. století žije Přerov jako důležité obchodní místo s čilým ruchem tržním, roste jeho význam politický, vojenský i obchodní. Vpád kumánských a maďarských hord na Moravu v letech 1252 a 1253 přináší trhové vsi Přerovu zpuštění. Za těchto nájezdů přerovské obyvatelstvo osvědčilo věrnost českému králi a proto Přemysl Otakar II. v rámci své politiky, sledující posílení královské moci a rozmnožení jejich důchodů zakládáním měst a povyšováním důležitých hospodářských míst na města, dne 28. ledna 1256 vysadil Přerov na město a obdařil jej právem a v obdobnými, které mělo město Olomouc. Tak se stal Při městem zeměpanským, poddaným českému králi, po případě jeho zástupci markraběti Moravy.

Nové mladé město utěšeně zkvétalo jako důležité středisko trhové. Revoluční ideje husitského hnutí záhy našly v drobné šlechtě a lidu přerovského kraje horlivé stoupence; Přerov se stal městem husitským. Drobná šlechta v Přerově a okolí osvědčuje svou oddanost počínající revoluci husitské tím, že připojuje své pečeti k stížnému listu českých a moravských pánů do Kostnice, jímž protestovala proti upálení Mistra Jana Husa. Věrnost obyvatelstva ke kalichu si vynutila ještě roku 1436 na císaři Zikmundovi a markraběti Albrechtovi právo přijímati pod obojí. V století XV., kdy Přerov byl zeměpánem postupně -zastaven několika význačným moravským rodům, nakonec jej získává od krále Vilém z Pernštejna (1487) do dědičného držení, vloženého do zemských desek olomouckých a tak se stává Přerov městem poddanským. Pánové z Pernštejna vládli Přerovu více než jedno století. A nejvíce se ze všech jeho držitelů zasloužili o jeho hospodářský a stavební rozvoj. Vilém z Pernštejna přestavěl hrad a okolí jeho na kopci osídlil. Vystavěl tam nový rathous (nyní č. 10 na Horním náměstí), spojil Horní a Dolní město v jeden celek. Tak byly vytvořeny příznivé podmínky k jeho dalšímu hospodářskému rozkvětu. Vilém z Pernštejna také polepšil městský znak, přidav v něm mezi dosavadní dvě věže zubří hlavu.

Na půdě předtím zkyplené husitstvím se v Přerově pak vytváří ohnisko plného života Jednoty Českobratrské. Přerov se stává sídlem jejich prvních biskupů a její proslulé školy. Do doby panství Viléma z Pernštejna spadá narození Jana Blahoslava (1523), nejslavnějšího rodáka města, biskupa B dějepisce Jednoty Českobratrské, překladatele Nového zákona, vědeckého gramatika českého jazyka, hudebního vědce a neúnavného bojovníka za humanistickou vědu

a osvětlu .

Koncem XVI. století se stali držitelé Přerova pánové z Žerotína. Z nich nejvýznamněji zasáhl do osudů města Karel starší z Žerotína, který pokračoval v hospodářské a stavební politice svých předchůdců. Přebudoval hrad na zámek o dvou poschodích v renesančním slohu, rozmnožoval výsady jeho obyvatel a podporoval hospodářské podnikání obyvatelstva v cechovním řemesle. Za něho mohla Jednota Českobratrská zdokonaliti své školy v Přerově. Jejich vysoká úroveň přilákala také do Přerova na studie mladého Jana Amose Komenského, který se tu připravil v letech 1608 až 1611 pro studium *na* vyšších školách v Německu a znovu se sem vrátil již jako učitel a správce školy, na níž působil v letech 1614 až 1618. Tato škola stávala na dnešním Marku. V Přerově založil Komenský své první rodinné štěstí sňatkem s Magdalenou Vizovskou, jak o tom svědčí zápis v knize svatebních smluv, chované v Komenského museu v Přerově.

Následky bělohorské katastrofy se také, jako všude v Čechách a na Moravě, projeví nepříznivě ve vývoji města. Město začíná postupně upadat po stránce hospodářské a poklesá také jeho význam kulturní .

Nástupci Karla staršího z Žerotína z rodu Žerotínského stejně jako další držitelé přerovského panství hleděli z něho co nejvíce vykořistiti. V důsledku toho vzrůstal jeho hospodářský úpadek a nadto město od poloviny XVIII. století do šedesátých let XIX. století bylo ještě stíháno ranami epidemií, častých požárů, povodní, suchy a válečnými útrapami. V této době Přerov živoří a jeho obyvatelstvo je vyčerpáváno odstraňováním následků pohrom.

Za úsvitu nového života na počátku čtyřicátých let, kdy značně již u nás pokročil rozklad starého feudálního řádu a důrazněji se ohlašují nové hospodářské a politické síly mladé buržoasie, nastávají Přerovu také nové slibné možnosti jeho budoucího rozvoje. Přerovu zasvitl nový život, když roku 1841 byla vybudována železniční dráha nejprve směrem k Olomouci a pak na Bohumín a Brno. Od té doby začíná Přerov měnit svůj dosavadní ráz a vzhled. Dosud malé venkovské město, jehož obyvatelstvo se převážně zabývalo zemědělstvím, cechovním řemeslem a obchodem, se přeměňuje v dalším vývoji v město s klíčovým postavením dopravním a vytvářejí se příznivé podmínky pro jeho další, rychlý průmyslový a obchodní růst. Tyto nové skutečnosti se obí také v rostoucím populačním a stavebním vzestupu . P Koncem XVII. století měl Přerov 440 domů a 2.890 obyvatel Roku 1834 bylo tu 624 domů a 4.455 obyvatel. Po železnici počet obyvatelstva stoupá souběžně s dalším budováním Přerova. Roku 1862 je již zde 687 domů s 5 420 obyvateli a roku 1880 dostoupil počet domů v městě čísla 891 s 11 190 obyvateli. V tomto období v Přerově vznikají nové živnosti, rozmáhá se obchod a budují se první průmyslové podniky. Roku 1852 zřizuje se tu továrna mědikovecka, později rozšířena o slévárnu, strojírnou a provazárnu. Zanedlouho se tu budují továrny na hospodářské stroje, roku v Přerově zakládá akciový pivovar. Roku 1895 se tu buduje továrna na umělá hnojiva a lučebniny, roku 1897 se v Přerově zřizuje městská elektrárna. S rozvojem obchodů, řemesel a průmyslových podniků zakládají se v Přerově také peněžní ústavy. Vzdělává tu početná dělnická třída, která politicky organizovaná se stává významným faktorem, ovlivňujícím politický a hospodářský vývoj města.

Do nového politického ruchu, vyvolaného revolučním rokem 1848, nastupuje Přerov jako město s obyvatelstvem národně a kulturně vyspělým, které se dychtivě chápe všech příležitostí k novému organizování národního, hospodářského a kulturního života v městě. Již roku 1859 byl v Přerově zvolen první český starosta František Kramář. Od té doby správa města přes usilovné germanisační snahy rakouských státních orgánů zůstává trvale v českých rukou.

Zdárný hospodářský rozvoj Přerova a politické uvědomění jeho obyvatelstva se projevilo zakládáním organizací kulturních k pěstování zpěvu, hudby, k šíření osvěty přednáškami, knihou a časopisy, pořádáním divadel a pěstováním tělovýchovy. Vzdělávání města vyvolal také

potřebu zřizování nových škol všech druhů a stupňů. Do roku 1866, kromě dívčí klášterní školy, měl Přerov pouze dvoutřídní obecnou školu chlapeckou, která po několika letech byla rozšířena na školu čtyřtřídní.

K nim až po třiceti letech přistoupila trojtřídní měšťanská škola chlapecká a dívčí. Naproti tomu v polovině Jet šedesátých byla zřízena rolnická škola, která se po deseti letech stala střední hospodářskou školou a později byla přeměněna na vyšší hospodářskou školu s vlastním ústavním statkem. Roku 1870 bylo v Přerově založeno státní reálné*gymnasium. Jeho prvním ředitelem a organisátorem byl zaslužilý Jakub Škoda. Přerovské gymnasium hned od svého začátku se stalo důležitým činitelem v celém kraji, šíříc do všech vrstev obyvatelstva nejen osvětu, ale i posilu v národnostním boji proti snahám rakouské německé buržoasie a byrokracie. V 70. a 80. letech minulého století studovalo tu 15 — 20 Slováků, jimž maďarská velkostatkářská vláda znemožnila studium doma. Mezi nimi byl také MUDr Vávro Šrobár, pozdější ministr naší republiky, který tu maturoval. Ve svých pamětech Šrobár

vzpomíná vděčně na svůj pobyt v Přerově a vyznává, že se tu stal uvědomělým Slovákem a zamiloval si bratrský český národ a jeho kulturu, že tu rostla touha spojit osudy obou našich národů v jeden mohutný celek, který by odolal všem nepřátelským náporům.

Počátkem 80. let z popudu Jakuba Škody byla v Přerově zřízena také pokračovací škola průmyslová ke vzdělání dělnictva, zvláště průmyslového, základ dnešní Státní průmyslové školy.

Ještě před koncem XIX. století vyrostl Přerov v jednu z nejvýznamnějších křižovatek středoevropských. Neustále se zvyšující železniční provoz si vyžádal vybudování nového velkého nádraží s moderním na tehdejší dobu drážním zařízením.

- Na počátku XX. století má již Přerov 1.406 domů se 17.005 obyvateli a jejich počet roku 1910 stoupl na 20.300. Tento veliký rozmach Přerova a vzrůst jeho obyvatel přinášel s sebou další nové úkoly. Proto roku 1904 bylo přikročeno k vybudování městského vodovodu a soustavné kanalisace. V dalších letech bylo třeba rozhojnit elektrické sítě pro veřejné i soukromé osvětlení. Roku 1910 byly vystavěny nové jatky s chladírny. Následujícího roku bylo začato se stavbou veřejné městské nemocnice. Zvýšená silniční doprava si vynutila zřízení nového železobetonového mostu přes řeku Bečvu a soustavné dláždění městských ulic.

Budování města a jeho hospodářských, sociálních a kulturních zařízení bylo přerušeno

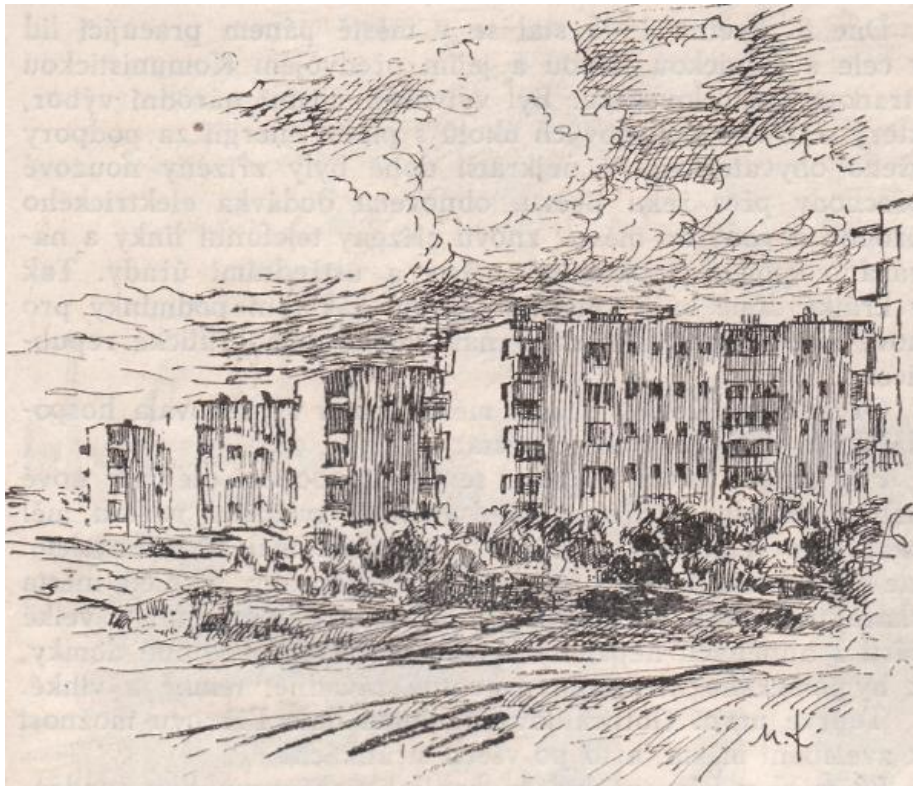
1. světovou válkou. Za války se správa města omezila jen na běžnou agendu a úkoly zásobovací. Od vypuknutí války zaujaly přerovské lidové vrstvy ostrý protirakouský postoj, který se projevoval v duchu tradičního rusofilství. S postupujícím útlakem a zbídačováním lidových vrstev sílil v Přerově odpor lidových mas proti válce, který v důsledku Velké říjnové socialistické revoluce v Rusku vyvrcholil veřejnou manifestací lidu dne 14. října 1918, kdy na Hlavním náměstí byla proklamována samostatná Československá republika a vyhlášeny byly revoluční socialistické požadavky dělnické třídy a pracujícího lidu.

Po převratu roku 1918 v novém československém státě se otevřely rozvoji Přerova nové nadějně perspektivy. V roce 1919 vstupuje na přerovskou radnici po prvé socialistická většina, která i když potrvála do pozdějších let, vinou pravičáckého vedení nedovedla plně uplatnit svou váhu a moc ve prospěch dělnictva a pracujícího lidu. Po založení Komunistické strany Československa v roce 1921 a její organizace v Přerově vstupuje do politického života Přerova nový revoluční politický činitel, který vnáší do dělnických mas a pracujícího lidu marxistické ideje a názory, nová hlediska na řešení otázek hospodářských, politických, sociálních a zdravotních, zdůrazňuje a uplatňuje úlohu dělnické třídy a její práva ve státě a samosprávě. Organizace Komunistické strany v Přerově přes pronásledování reakčními vládami první republiky, přes oportunistickou politiku pravičáckých vůdců ostatních t. zv. socialistických stran, si uchovala svou sílu a vykonávala významný vliv na městskou samosprávu, burcovala revoluční dělnické masy ve městě, což se projevilo v organisování stávkového hnutí v Přerově, vrcholícím v mohutné stávce dělnictva proti vydřidušským metodám majitelů tehdejší Heinikovy továrny. V době hospodářských krisí za první republiky organizace Komunistické strany v Přerově vedla boj dělnictva přerovského proti bídě, nezaměstnanosti a hladu, jak v továrnách, závodech, tak také i na půdě samosprávy.

V 20 letech první republiky městská správa obrací svou starost především k vybudování veřejných budov pro úřady soudní, finanční, politickou správu, poštovní správu, Městskou spořitelnu, pro Obchodní akademii a novou obecnou školu, pro Městský sociální ústav, Okresní nemocenskou pojišťovnu, vodárnu a hasičskou zbrojnicí. Městská správa se v tomto období sice snaží zmírnit trvalou bytovou tíseň stavbou nových obytných domů, avšak tyto pro vyšší nájmu a protekci při obsazování bytů jsou většinou dělnictva nedostupné a toto je nuceno bydlet v nehygienických nouzových barácích a v chátrajících domcích. Soustavná péče o pracujícího člověka se v této době městskou správou neprovádí, neboť tato o zvýšení životní úrovně dělnictva nemá zájem.

Okupace Přerova nacistickými vetřelci přinesla také i našemu městu a jeho obyvatelstvu nelidskou perzekuci, popravu vlastenců, věznění politicky uvědomělých občanů a zavlékání celých stovek obyvatelstva do koncentračních táborů, zastavení veřejného politického života, omezení kulturní činnosti a zapojení větších průmyslových závodů do válečné výroby, ožebračení a útlak pracujícího lidu. Za nejtěžší okupace organizace Komunistické strany v Přerově neochabla v rozvíjení národně osvobozenického boje a burcovala lidové masy k rostoucímu odporu proti hitlerovským vetřelcům.

Dne 1. května 1945 se pozvedl přerovský pracující lid k ozbrojenému odporu proti nacistickým okupantům. Ozbrojené povstání bylo sice zlomeno posilami SS, povolány z okolních měst, avšak bylo předejrou k pražskému povstání dne 5. května 1945 a ohlašovalo brzké osvobození našeho města a kraje z moci nenáviděného nepřítele. Dne 7. května 1945 okupanti vyklidili město před příchodem slavné Sovětské armády, v noci vyhodili do povětří všechny mosty i lávku přes řeku Bečvu. Díky statečnosti a ostražitosti přerovských obyvatel se však okupantům nepodařilo zničit železniční most, jediný pevný přechod přes Bečvu. Před svým odchodem nacisté demolovali poštovní úřad v městě a zničili část zařízení v elektrárně.

Budování nového Přerova — domy pro pracující n. p. Meopta

Těmito zločinnými akcemi přerušili dodávku elektrického proudu a vody do města a spojení mezi částí města na pravém a levém břehu řeky Bečvy. Dne 8. května 1945 časně zrána vtáhla osvoboditelská Rudá armáda za nadšeného vítání obyvatelstva do Přerova. Pracující lid Přerova se dal ihned do odstraňování překážek, postavených nacisty na komunikacích, do opravy železničního mostu, po němž ještě téhož dne mohli slavní rudoarmějci přejížděti se svými tanky, děly a oddíly a dobíjeti zděšeně prchajícího nepřítele.

Dne 8. května 1945 stal se v městě pánem pracující lid v čele s dělnickou třídou a jejím předvojem Komunistickou stranou Československa. Byl vytvořen místní národní výbor, který se ujal svých nových úkolů s plnou energií za podpory všeho obyvatelstva. V nekratší době byly zřízeny nouzové přechody přes řeku Bečvu, obnovena dodávka elektrického proudu a vody do města, znovu zřízeny telefonní linky a navázáno spojení s okolními městy a

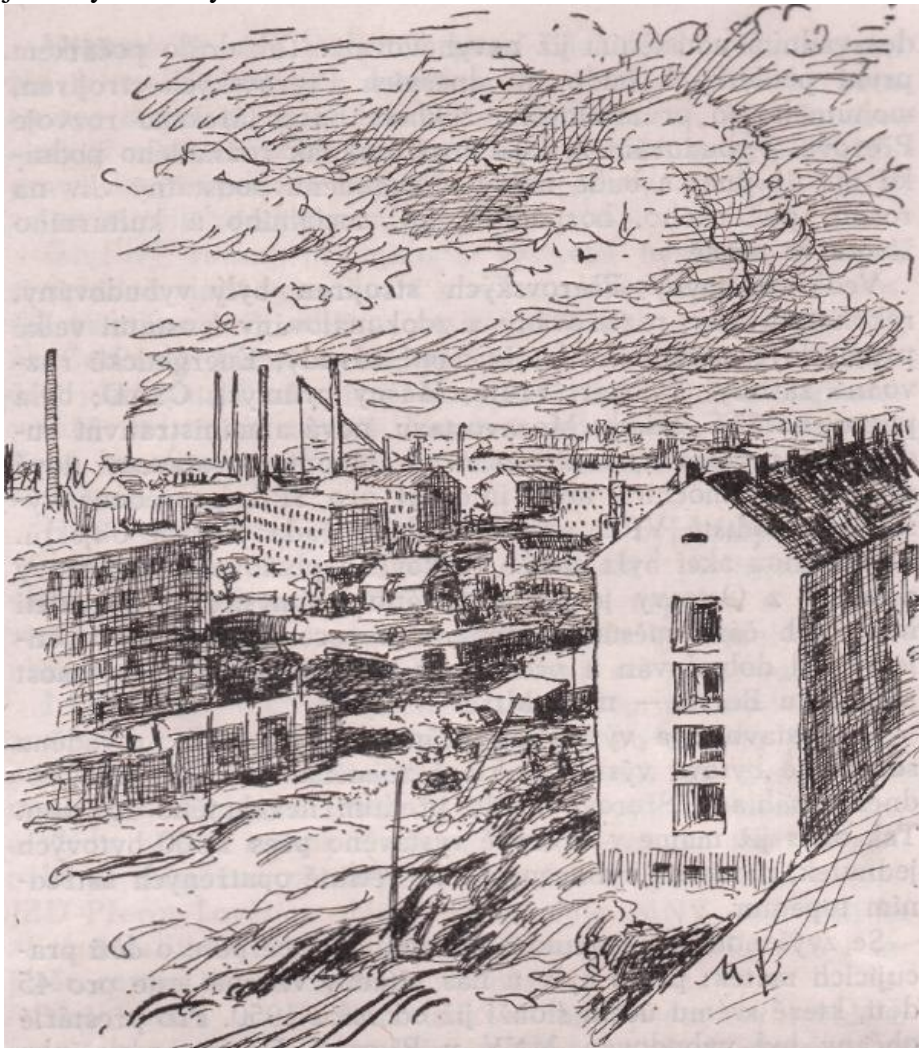
ústředními úřady. Tak v krátké době byly vytvořeny první základní podmínky pro nový život obyvatel města v naší lidově demokratické republice

Organisace KSČ v našem městě ihned vypracovala hospodářský a rozvojový plán města.

Pro rozvoj města Přerova se po osvobození otevřely nové nadějné výhledy. Přerov před druhou světovou válkou měl charakter venkovského města s poměrně malým průmyslem, ale již jako důležitý uzel železniční dopravy. Vzhled města charakterisovaly hlavně na jeho okrajích přízemní, z velké části z hliněných nepálených cihel postavené rodinné domky, z hygienického hlediska zdravotně závadné, temné a vlhké.

Teprve první Gottwaldova pětiletka dala Přerovu možnost k zvelebení města, a to po všech stránkách.

Průmysl v Přerově byl za kapitalistické republiky rozdroben do mnoha celkem malých podniků ovládaných dravou konkurencí a divokou touhou podnikatelů po zisku co největším. Výroba se vyznačovala stupňujícím se vykořisťováním dělnictva a pracujícího lidu, zejména v posledních předválečných letech. O zlepšení pracovního prostředí pro pracující nebylo vůbec dbáno. Strojní zařízení ve většině průmyslových podniků bylo v zuboženém stavu, provozní objekty byly zchátralé, sociální zařízení pro dělníky se vyskytovalo jen ojediněle. Teprve osvobození v roce 1945 a především vítězství dělnické třídy v únoru 1948 po úplném znárodnění průmyslu, umožnilo vypracování plánu k vybudování nové průmyslové základny ve městě, při čemž těžiště spočívalo ve vybudování těžkého strojírenského průmyslu, do něhož byly postupně začleňovány též ostatní menší podniky, které svým dosavadním umístěním již nevyhovovaly

Budování nového Přerova — výstavba sídliště n. p. Přerovské strojírny

Tak došlo počátkem první pětiletky k budování dnešních Přerovských strojírén, mohutného to průmyslového základu hospodářského rozvoje Přerova. Vybudování a další rozšíření tak rozsáhlého podniku má již dnes a bude mít i v budoucnu podstatný vliv na rozvoj politického, hospodářského, sociálního a kulturního života ve městě.

Vedle výstavby Přerovských Strojírén byly vybudovány, rekonstruovány, rozšiřovány a zdokonalovány i ostatní velké průmyslové podniky, jako Lučební závody, Energetické rozvodné závody. Pivovar, Fruta, Masný průmysl, ČSAD byla postavena STS, sklady Moravostavu, nová administrativní budova Moravostavu, rozšířen n. p. Meopta, postaveny nové objekty v nemocnici, nový internát pro ŠPZ, provedena výstavba skladiště VPZ, obilního sila a řada dalších objektů. Významnou akcí byla stavba dálkového plynovodu ! I otravy a plynu z Ostravy je již používáno průmyslem i obyvateli některých částí města. V posledním roce Gottwaldovy pětiletky byl dobudován a předán do užívání nový krásný most přes řeku Bečvu — most Míru.

S přestavbou a výstavbou průmyslu byla také prováděna soustavně bytová výstavba, která zejména od roku 1948 dodnes dosáhla v Přerově nikdy předtím nevídaného rozsahu. Tak dnes již máme v Přerově vystavěno přes 1.500 bytových jednotek, moderně vybavených, ve většině opatřených ústředním topením.

Se zvýšenou zaměstnaností šla ruku v ruce péče o děti pracujících matek; proto byly u nás zřízeny vzorné jesle pro děti, které svému účelu slouží již od roku 1950. Pro přestárlé občany byl vybudován MNV v Přerově Domov odpočinku adaptací bývalého zámku v Pavlovicích.

Pro školní mládež zaměstnaných rodičů byly v Přerova zřízeny dvě školní stravovny. Vzrostl počet mateřských lesk na 9. O stravování dětí jest postaráno v nové centrální kuchyni mateřských škol. Pro cestující matky s malými dťinu byla zřízena na přerovském nádraží zvláštní útulně vybavená čekárna.

Význam Přerova jako důležitého železničního uzlu vzrostl. Na železniční dopravu navazuje rozsáhle vybudovaná autobusová doprava, spojující Přerov všemi směry. Pro dopravu osob v městě Přerově byla zavedena městská autobusová doprava, která rychle a často obstarává spojení se všemi částmi města a přilehlými obcemi.

Bouřlivý rozvoj průmyslu a výstavba bytových jednotek si vyžádala další vybudování a rekonstrukci vodovodu a městské kanalizace. Provádí se výstavba nového výtlačného řádu na Čekyňský kopec a rozšíření vodovodu, který po dokončení jeho výstavby a zřízení nových zářezů ve filtrační stanici, pomůže odstraniti nynější částečný nedostatek vody v městě. Také kanalisační síť v celém městě bude rekonstruována a rozšířena.

Již v roce 1950 z popudu MNV Přerov byla zahájena akce „O lepší vzhled města Přerova". Tato akce přičiněním obyvatel města Přerova a členů MNV byla úspěšná a přispěla značně ke zkrášlení vzhledu města. Výsledky minulých roků ukázaly, že obyvatelé našeho města mají své město rádi.

I když Přerov se stal městem s vyspělým průmyslem a významným uzlem dopravním, zůstala v jeho obvodu ještě poměrně značná část zemědělství, které i u nás zaostává za průmyslovým rozvojem. Proto MNV ve smyslu usnesení strany a vlády věnuje i jemu zvýšenou pozornost. Na tomto úseku bylo již dosaženo potěšujících úspěchů v upevňování našeho JZD Přerov-Lověšice. Nyní soustřeďuje MNV své úsilí ke zřízení dalšího JZD ve městě, aby rozvoj zemědělství byl zajištěn cestou jeho socialisace i u nás. Naše město má do budoucna všechny podmínky rychlého růstu. Je přirozeným zeměpisným centrem všech moravských krajů, v němž se příznivě rozvíjí velký průmysl; je mohutným uzlem železniční a silniční dopravy a v budoucnu se stane i významným centrem dopravy vodní a letecké.

Dnešní jeho obyvatelstvo s nadšením pracuje k tomu, aby Přerov se stal městem socialistickým, v němž jeho příští pokolení budou žít životem stále radostnějším, bohatším a šťastnějším.

Dr V. Hudousek — B. Hužvík